

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра дошкільної освіти

ТЕМА

**Розвиток креативних здібностей дошкільників засобами сюжетно-
рольової гри**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач другого (першого)
рівня вищої освіти, групи **М21ДО**

Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка

Спеціальність 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійна програма: Дошкільна
освіта

ПП: **Сивак Діана Василівна**

Керівник: канд. психол. наук, доцент
Донченко Ольга Сергіївна

Рецензент: **Єськова Тетяна Леонідівна**

Запоріжжя – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ *Error! Bookmark not defined.*

- 1.1. Теоретичний аналіз поняття креативні здібності *Error! Bookmark not defined.*
- 1.2. Розвиток креативних здібностей дітей старшого дошкільного віку *Error! Bookmark not defined.*
- 1.3. Дослідження використання занять за допомогою дидактичних ігор задля розвитку креативного мислення старших дошкільників *Error! Bookmark not defined.*

Висновки до розділу 1 *Error! Bookmark not defined.*

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР *Error! Bookmark not defined.*

- 2.1. Структурно-компонентна характеристика сформованості креативних здібностей старших дошкільників *Error! Bookmark not defined.*
- 2.2. Діагностика сформованості креативних здібностей старших дошкільників у процесі занять *Error! Bookmark not defined.*
- 2.3. Дослідницько-експериментальна робота з розвитку креативних здібностей дітей старшого дошкільного віку у процесі занять з використанням дидактичних ігор *Error! Bookmark not defined.*

Висновки до розділу 2Error! Bookmark not defined.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ⁸

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ¹¹

ВСТУП

Вступ України до європейського освітнього простору дозволив усвідомити проблеми розвитку мультикультуралізму, які, безсумнівно, пов'язані з інтернаціоналізацією суспільного життя, побіжністю мови, розвитком методів міжкультурного спілкування. У контексті сучасних освітніх концепцій, соціальної глобалізації та соціально-економічних реформ в Україні, Початкова освіта заснована на оцінці здібностей дітей, дитячих цінностей, радості навчання, особистісного зростання і, відповідно, здатності ефективно спілкуватися, вирішувати проблеми, критично мислити. творчо співпрацювати, організовувати інтелектуальну та творчу діяльність. Це означає, що, зіткнувшись з труднощами в навчанні без готових прикладів, діти повинні активно розвивати творчі здібності дошкільнят старшого віку, використовуючи методи, що сприяють творчому і гнучкому судження, швидкості і оригінальності відповідей. У той же час створення оптимального робочого середовища, творчого клімату в колективі, тісна співпраця з батьками в рамках оновленої державної освіти і продуктивність мислення для виявлення здібностей і здібностей дитини повинні забезпечуватися оптимальними умовами.

Слід зазначити, що важливість питання розкриття та максимальної реалізації творчих здібностей кожної людини полягає в таких державних документах, як нова концепція української школи, Закон «Про освіту» (2017 рік), Державний стандарт початкової освіти (2018 рік), творчий розвиток необхідно, умова людського життя і пріоритет у формуванні гармонійного особи.

Психолого-педагогічні дослідження (Діана Борисівна Богоявленська, Леонід Абрамович Венгер, Данило Борисович Ельконін, Олексій Михайлович Матюшкін та інші), проводяться психолого-педагогічні дослідження, підкреслюється чутливість старшого дошкільного віку в розвитку творчих здібностей, реалізації можливості розкрити себе в різних видах розумової діяльності. Таким чином, тренінг покликаний створити умови для повного оволодіння дітьми загальноосвітніми навичками і навичками самовираження в різних видах діяльності, сприяти розвитку їх ініціативи, уяви, уяви і творчих здібностей.

Різні аспекти означеної проблеми студійовані українськими та зарубіжними вченими, зокрема: проаналізовано психолого-педагогічні характеристики мислення (Андрій Володимирович Брушлинський, Петро Якович Гальперін, Сергій Пилипович Гончаренко, Анатолій Іванович Кузьмінський, Олексій Миколайович Леонт'єв, Мераб Костянтинівич Мамардашвілі, Костянтин Костянтинівич Платонов, Володимир Андрійович Роменець, Сергій Леонідович Рубінштейн); розвиток мислення старших дошкільників (Діана Борисівна Богоявленська, Лідія Іллівна Божович та інші), творчість (Андрій Богданович Горальський, Сергій Володимирович Ільн, Андрій Володимирович Мельниченко, Наталя Миколаївна Наумова, Роберт Стернберг, Роксоляна Іванівна Швай), креативність (Василій Васильович Андреев, Тамара Олександрівна Баришева, Михайло Андрійович Воллах, Джо Пол Гілфорд, Олександр Юрійович Жигалов, Наталя Вікторівна Коган, Олена Львівна Кульчицька), розвиток креативних здібностей (Тетяна Олександрівна Воробйова, Джо Пол Гілфорд, Володимир Миколайович Дружинін, Ольга Михайлівна Дьяченко, Валентина Вікторівна Рогозіна, Олександра Яківна Савченко, Елліс Пол Торренс).

Конструктивними є напрацювання дослідників (Ольга Валеріївна Барбукова, Олексій Олександрович Губенко, Роберт Сессіонс Вудворте, Товій Васильович Кудрявцев, Ісаак Якович Лернер, Михайло Месрович, Валентин Олексійович Моляко, Джерард Ірвін Ніренберг, Яків

Олександрович Пономарьов, Анрі Жюль Пуанкаре, Василь Олександрович Сухомлинський, Галина Олександрівна Терехова, Олена Михайлівна Чермошенцева), пов'язані з вивченням природи креативного (творчого) мислення, креативності як компонента творчого потенціалу особистості (Валентина Олексійович Моляко, Лілія Валеріївна Яроцук та інші), формування у дітей старшого дошкільного віку уміння вчитися (Світлана Олексіївна Гаряча, Ярослава Петрівна Кодлюк та інші), як засобу розвитку комунікативної компетентності учнів (Олесь Терентійович Гончар, Тіран Пол Рой та інші).

Водночас проблема розвитку творчих здібностей у процесі навчання дітей дошкільного віку та визначення педагогічних умов, які б сприяли ефективності цього процесу, залишаються поза увагою науковців. Аналіз наукових праць, які прямо чи опосередковано стосуються феномену творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку, власний освітній досвід та досвід спілкування з дітьми дозволяє виявити такі суперечності.

- потреба суспільства у формуванні особистості з розвиненими творчими здібностями та невизначеність освітніх умов, які б гарантували розвиток дітей старшого дошкільного віку в процесі навчання;

- збільшенням обсягу матеріалу в обов'язковій освітній програмі та зниженням інтересу і мотивації дітей старшого дошкільного віку до нього;

- підвищенням вимог до якості освіти в цілому та відсутністю навчально-методичних матеріалів, здатних повною мірою реалізувати освітній потенціал для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Актуальність роботи. Важливість проблеми, недостатність теоретичних узагальнень і практичного досвіду сформували тему магістерської роботи: «Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку засобами дидактичних ігор».

Мета дослідження – виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити використання дидактичних ігор для розвитку креативних здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Відповідно до поставленої мети дослідження визначено такі завдання:

1. На основі вивчення, аналізу й узагальнення наукових джерел окреслити понятійно-термінологічне поле проблеми розвитку креативних здібностей дітей старшого дошкільного віку; уточнити сутність основних дефініцій.

2. Охарактеризувати сензитивність старшого дошкільного віку, потенціал дидактичних ігор в контексті розвитку креативного мислення дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити компоненти, критерії, показники, схарактеризувати рівні розвитку креативних здібностей дітей старшого дошкільного віку та виявити реальний стан його сформованості в практиці.

4. Обґрунтувати дидактичні умови розвитку креативних здібностей дітей старшого дошкільного віку й експериментально перевірити методику їх реалізації.

Об'єкт дослідження – процес розвитку креативних здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – використання дидактичних ігор задля розвитку креативних здібностей дітей старшого дошкільного віку під час занять.

Методи дослідження. Відповідно до визначених завдань у магістерській роботі реалізовано комплекс методів дослідження:

- теоретичні: для визначення понятійно-категоріального апарату – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукових досліджень із проблеми розвитку креативних здібностей дітей старшого дошкільного віку;

- емпіричні: спостереження, тестування, бесіди з дітьми та вихователями, творчо-діагностувальні завдання;

- педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), що забезпечив можливість діагностувати рівні сформованості креативних здібностей дітей старшого дошкільного в процесі навчання;

- статистичні: методи математичної та графічної обробки експериментальних даних, які уможливили оцінювання педагогічної ефективності проведеного дослідження.

Наукова новизна дослідження полягає в наступному: вперше визначено та теоретично обґрунтовано комплекс педагогічних умов розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі навчання (формування у дитини мотивації до навчання та прагнення до успіху в навчальній діяльності через створення ситуацій інтересу та досягнення, творча спрямованість розвитку дитини засобами дидактичних ігор та вправ, розширення та поглиблення теоретичної бази знань дитини, організація освітньо-розвивального середовища для прояву творчих здібностей дитини дошкільного віку у творчій навчально-ігровій діяльності).

Практичне значення результатів дослідження полягає у підготовці методичної пропозиції «Розвиток творчої компетентності дітей старшого дошкільного віку на заняттях з використанням дидактичних ігор» та комплексу ігрових вправ творчого спрямування, організованих з урахуванням вікових та навчальних особливостей дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичні та експериментальні результати магістерської роботи можуть бути використані вихователями, методистами дошкільних навчальних закладів та системи післядипломної освіти для розробки спецкурсів з творчого розвитку особистості дитини, створення навчально-методичних матеріалів та методичних рекомендацій.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У даній роботі представлено новий підхід до теоретичного узагальнення та практичного розв'язання проблеми розвитку творчого мислення дітей старшого дошкільного віку у процесі навчання дидактичними іграми.

На основі вивчення, аналізу та узагальнення наукових матеріалів, з урахуванням специфіки навчання дидактичними іграми та визначення основних дефініцій («творче мислення дітей старшого дошкільного віку», «навчання дидактичними іграми», «розвиток творчого мислення дітей у процесі навчання дидактичними іграми», «дидактичні умови розвитку творчого мислення дітей старшого дошкільного віку») уточнено сутність цих дефініцій. Поняття «творче мислення дітей старшого дошкільного віку» трактується як складний процес інтелектуально-творчої діяльності дітей, формування творчих здібностей особистості на основі активної мотивації, наявності знань у певній галузі та вміння творчо застосовувати їх на практиці. Поняття «розвиток творчого мислення дітей у навчанні засобами дидактичних ігор» визначено як складний і динамічний процес інтелектуально-творчої діяльності, формування творчих компетенцій дітей на основі активної мотивації, наявності знань у певній галузі, вміння знаходити творчі рішення проблем, здатності створювати нові зв'язані системи в результаті творчого застосування на практиці. Дидактичні умови визначаються як ситуації та науково обґрунтована поведінка, що сприяють успішному розвитку навичок творчого мислення дошкільників на заняттях з використанням дидактичних ігор.

Охарактеризуйте сензитивність дітей старшого дошкільного віку до розвитку творчого мислення. Сенситивний період – це період підвищеної чутливості, найбільш сприятливий для розвитку певних психічних функцій (сприйняття, мислення, мови, пам'яті), які визначають психічний розвиток дитини і є важливими для її навчання та виховання. Перші роки дошкільного дитинства були визначені як найбільш чутливий період для розвитку творчого мислення. Основними характеристиками творчого мислення є: генерування нових ідей, пошук альтернативних підходів і способів вирішення навчальних завдань, розробка та реалізація своїх ідей, подолання психологічної інерції мислення у творчій навчальній діяльності та грі.

Виявлено потенціал навчання з використанням дидактичних ігор як засобу розвитку творчого мислення у дітей старшого дошкільного віку. Зіставлення фактів на ранніх етапах навчання через організацію освітньо-розвивального середовища для розвитку творчої компетентності призводить до формування у дитини базової мовленнєво-комунікативної компетентності.

Визначено компоненти (цілі – мотивація, пізнання, практика, діяльність), критерії та показники їх вираженості (емоції та мотивація: мотивація прагнення до успіху та уникнення невдач, мотивація дитини до успіху в навчальній діяльності, інтерес до творчих та нестандартних об'єктів, емоційно забарвлений інтерес до навчання за допомогою дидактичних ігор Знання та пізнання: достовірність знань, базові поняття з різних видів пізнавальної діяльності, ставлення до процесу навчання, запам'ятовування, творче мислення, процесуальний та поведінковий гнучкість мислення, творча уява (здатність якісно оцінювати, критично осмислювати, систематизувати та використовувати вивчений матеріал, відомі ідеї, вміння комбінувати знання, вміння та способи творчої пізнавальної діяльності для пошуку нових рішень у кожній ситуації), здатність оригінально виконувати комплекс творчих завдань та виявляти самостійність у процесі їх виконання. На основі зазначених показників визначено рівні сформованості творчого мислення

дітей дошкільного віку в процесі навчання з використанням дидактичних ігор, які поділено на три етапи: початковий, середній та високий.

Констатувальний етап педагогічного експерименту виявив реальний стан сформованості творчого мислення дітей старшого дошкільного віку в процесі навчання. Результати діагностики показали, що 2% дітей КГ та ЕГ досягли високого рівня лише за цільово-мотиваційним компонентом. За іншими рівнями результати розподілилися наступним чином: когнітивні елементи - початковий рівень: ЕГ - 54%, КГ - 58%, середній рівень: когнітивні елементи - початковий рівень: ЕГ - 64%, КГ - 60%, середній рівень: ЕГ - 36%, КГ - 40%; елементи практичної діяльності - початковий рівень: середній рівень: середній рівень: середній рівень: ЕГ - 44%, КГ - 47%.

Доведено, що навчання з використанням дидактичних ігор є дидактичною умовою розвитку творчого мислення у дітей дошкільного віку: формування навчальної мотивації та прагнення до успіху в навчальній діяльності через створення ситуацій інтересу та досягнення; розширення та поглиблення теоретичної бази знань через творчо зорієнтовані дидактичні ігрові вправи; організація педагогічно-розвивального середовища для розвитку творчої компетентності у дітей дошкільного віку.

Упровадженням експериментальної методики, що ґрунтувалася на комплексі дидактичних ігор-вправ, пов'язаних із визначеними компонентами формування досліджуваного феномену (ціле-мотиваційним, пізнавальним, практично-діяльним), експериментально перевірено методику застосування дидактичних умов розвитку творчого мислення у дітей старшого дошкільного віку в процесі навчання з використанням дидактичних ігор.

Узагальнення результатів розвитку творчого мислення дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі в процесі навчання з використанням дидактичних ігор підтвердило валідність розробленої методики. Аналіз даних, отриманих у результаті проведення кожної частини, показав, що використання дидактичних ігрових вправ суттєво підвищує

рівень розвитку творчого мислення дітей старшого дошкільного віку під час занять з дидактичними іграми за всіма показниками.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Враховуючи тенденції в Україні та світі, вважаємо за необхідне проведення подальших наукових розвідок з проблеми забезпечення творчого розвитку дітей дошкільного віку в освітньому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвілі Ш. О. Школа життя. Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр. К.: Реріха, 2002. 170 с.

2. Ашерев А. Т. Підготовка, експертиза і захист дисертацій: навчальний посібник. Харків: УПА, 2002. 135 с.

3. Баловсяк Н. О. Ключові компетенції у структурі моделі спеціаліста. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2004. Вип. 210: Педагогіка і психологія. С. 5-11.

4. Барабаш О. Ю. Особливості діагностики творчого мислення школярів. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2011. Вип. 7. С. 38-44.

5. Барановська О. Р. Реалізація міжпредметних зв'язків у старшій школі: дидактичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2016. Вип. 2. С. 15-17.

6. Барбукова О. Г. Розвиток креативного мислення у молодших школярів при вивченні геометричного матеріалу на уроках математики. *Науковий пошук молодих дослідників*. 2012. № 3. С. 13-20.

7. Березняк С. О. Завдання педагога - навчити дітей бути людьми на землі. *Освіта України*. 2000. № 6. С. 10.

8. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.

9. Бібік Н. М. Формування пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку: монографія. Київ: Ін-т педагогіки АПН України, 1998. 199 с.

10. Білецька Г. А. Критерії, показники й рівні сформованості природничо-наукової компетентності майбутніх екологів. *Освіта та педагогічна наука*. 2014. Вип. 2 (163). С. 19-24.

11. Білоусова В. О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи. Київ: ІЗМН, 1997. 192 с.

12. Близнюк О. І., Панова Л. С. Ігри в навчанні іноземних мов. Київ: Освіта, 1997. 64 с.

13. Блощинський І. Г. Обґрунтування критеріїв і показників ефективності процесу формування адекватної самооцінки дітей старшого дошкільного віку. *Наукові записки. Педагогіка і психологія*. 2001. Вип. 4. С. 74-76.

14. Варченко Н. С. Розвиток мотивації молодших школярів. *Англійська мова та література*. 2013. № 16/18. С. 2-5.

15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і головний редактор В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

16. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: свобода вибору. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителя. Харків: Основа, 2015. 112 с.

17. Гірний О. І., Савчин М. М. Творчість як педагогічна проблема: тренінг творчості. *Шлях освіти*. 2011. № 4. С. 5-10.

18. Гонтаровська Н. О. Інноваційно-освітнє середовище як фактор розвитку особистості. *Директор школи*. 2008. № 9. С. 3-5.

19. Гончар О. В. Іноземна мова як засіб розвитку комунікативної компетентності учасників навчального процесу дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2012. Вип. 39. С. 39-47.

20. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 375 с.
21. Горбунова К. М. Діагностика навичок нестандартного творчого мислення у дітей старшого дошкільного віку. *Наукові праці*. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2002. Вип. 7. Педагогічні науки. С. 43-47.
22. Григор'єва В. В. Методичні засади формування творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2010. 185 с.
23. Григор'єва В. В. Діагностика рівня сформованості компонентів творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ: БДПУ, 2008. № 4. С. 164-175 .
24. Григорчук О. О., Дубравська Н. М. Розвиток уяви і фантазії дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти. 2015. С. 203-206 .
25. Єжова О. О. Критеріальний підхід до оцінки рівня сформованості ціннісного ставлення до здоров'я учнівської молоді. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д. Г., 2010. Вип. 14. Кн. 2. С. 311-322.
26. Жерновникова О. А. Застосування принципу наочності при дидактичній підготовці дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 35. С. 164-170.
27. Жигайло О. О. Психолого-педагогічні аспекти формування креативного мислення дітей молодшого шкільного віку. *Проблеми сучасної психології*. 2011. № 12. С. 393-401.
28. Нечаєва О. С. Принципи побудови освітнього середовища для інтелектуально обдарованих дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С.*

Костюка НАПН України. Житомир: Видавництво ЖДУ імені І. Франка, 2012. Т. VI. Психологія обдарованості. Вип. 9. С. 337-345 .

29. Новий тлумачний словник української мови / уклад.: В. Яременко, О. Сліпушко. 2-ге вид., виправлене. Київ: Аконіт, 2008. 926 с.

30. Пазиніч Ю. М., Калюжна Т. М. Психологія: навчальний посібник. Донецьк: Національний гірничий університет, 2012. 156 с.

31. Пастух Л. В. Основні підходи до проблеми сензитивності особистості практичних психологів закладів освіти. Актуальні проблеми психології. Київ; Алчевськ: ЛАДО, 2013. С. 405-409.

32. Якимович Т. К. Гете Йоганн Вольфганг. Українська літературна енциклопедія. Київ, 1988. Т. 1. С. 416-417 .

33. Янкович О. І. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації педагогічної діагностики з використанням інформаційних технологій. *Молодь і ринок*. 2014. № 8. С. 7-10.

34. Ярощук Л. Г. Виховання та розвиток творчого потенціалу дошкільника – передумова його успішного навчання в початковій школі. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. Львів, 2019. № 8 (08) лип. С. 198-201 .

35. Ярощук Л. Г. Історія педагогіки: навчально-методичний комплекс. Бердянськ: ФОП Ткачук О. В., 2014. 416 с.

36. Ярощук Л. Г. Креативність як компонент творчого потенціалу особистості майбутнього школяра. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія "Педагогіка і психологія"*. 2016. № 2 (12). С. 128-134 .

37. Ярощук Л. Г. Теорія та методика виховання: навчальний посібник. Бердянськ, 2017. 374 с.

38. Amabile T. M. Social psychology of creativity : A consensual assessment technique. *Perz. & Soc. Psychol.* 1982. Vol. 43. № 2. P. 101-114 .

39. Bohdanova I. Modulna tekhnolohiia u profesiinii pidhotovtsi vchytelia: monohrafiia / za red. I. Ziaziuna. Odesa: Uchbova knyha, 1997. 289 pp.

40. Bourne L. E., Dominowski R. L. Thinking. - "Ann. Review of Psychol".
1972. Vol. 23. № 9. June. P. 973.

41. Chaffee J. Thinking critically. Boston: Houghton Mifflin Company,
1988. 468 pp.

42. Fromm E. The creative attitude. New York: Harper & Row, 1959. 147
pp.